

⁴ Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 7 (Із змінами, внесеними згідно з постановами Пленуму Верховного Суду України 8 від 12 черв. 2009 р. та № 11 від 6 лист. 2009 р.).

⁵ Арсеньев В. Д. О фактах, не подлежащих доказыванию / В. Д. Арсеньев // Правоведение. – 1965. – № 1. – С. 97–100.

⁶ Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в советском уголовном праве / Л. Л. Кругликов. – Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 1979. – 73 с.

⁷ Кругликов Л. Л. Преступления против личности: Курс лекций. / Л. Л. Кругликов. – Ярославль, 1998. – 76 с.

⁸ Баранов В. М. Презумпция истинности норм советского права: К методологии исследования / В. М. Баранов // Методологические проблемы государства и права. – Куйбышев, 1986. – С. 103–115.

⁹ Либус И. А. Презумпция невиновности в советском уголовном процессе / И. А. Либус; [отв. ред. д.ю.н. И. Л. Петрухин]. – Ташкент: Узбекистан, 1981. – 232 с.

Резюме

У статті розкрито сутність непрямих матеріальних презумпцій у кримінальному праві України, проведено їх класифікацію, охарактеризовано основу формування, а також проаналізовано їх вплив на правозастосовчу практику.

Ключові слова: презумпція, припущення, непряма матеріально-правова презумпція, кримінально-правове регулювання, кримінальний закон, злочин.

Резюме

В статье раскрыта сущность косвенных материальных презумпций в уголовном праве Украины, проведена их классификация, охарактеризована основа формирования, а также проанализировано их влияние на правоприменительную практику.

Ключевые слова: презумпция, предположение, косвенная материально-правовая презумпция, криминально-правовое регулирование, криминальный закон, преступление.

Summary

Article reveals nature of indirect material presumptions in criminal law of Ukraine. In the article there was conducted classification of indirect material presumptions. Article also describes the basis of formation of indirect material presumptions as well as their influence on law application practice

Key words: presumption, supposition, is indirect materially legal presumption criminal legal adjusting, penal law, crime.

Отримано 21.05.2012

Я. В. МОЧКОШ

Ян Васильович Мочкош, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Рівненського інституту КУП НАН України

ПРОБЛЕМИ БОРЬБЫ З ЭКОНОМИЧНОЮ ЗЛОЧИННОСТЮ

Поняття «економічна злочинність» в кримінальному праві (далі – КП) України сформувалося з утворенням перехідної «ринкової» економіки на основі недоліків регулювання і управління економічними процесами. З метою боротьби з економічними злочинами, а точніше злочинністю, як явищем, в Україні задовго до прийняття чинного КК з визначенням розділу «Господарські злочини», в 1993 р. було створено спеціальні підрозділи боротьби з організованою злочинністю (далі – ОЗ) в органах МВС, СБУ та систему профільних контрольних органів (адмінюрисдикції), чисельність працівників яких постійно збільшується в разі розширення масштабів злочинної діяльності у різних напрямках економіки.

Проблеми боротьби із злочинністю у сфері економіки пов'язані з новими проявами діянь, застосуванням все більш винахідливих способів та обсягу вчинення злочинів, про що свідчить сучасний стан економіки України та збільшення прибутків мільйонерів. Боротьба з економічною злочинністю потребує (як вказують у наукових публікаціях) фронтального наступу, а саме: застосування ефективних методів виявлення і розслідування економічних злочинів; усунення причин і умов виникнення економічної злочинності та її ліквідації з застосуванням оперативного-розшукових заходів, процесуальних і нетрадиційних, які є адекватними обставинам протидії злочинного угруповання¹. Інакше, розкриття таких злочинів потребує застосування науково обґрунтованих методів, про що раніше наголошували науковці², а система злочинів, вчинюваних у різних напрямках економіко-фінансової діяльності, передбачених КК України, визначена за їх об'єднуючими ознаками³.

В останні роки в Україні, в умовах економічних перетворень, виявляються найбільш вразливі злочини у сфері економіки, а саме: приховування величини прибутків і, відповідно, несплата податків; шахрайство з

фінансовими ресурсами, детермінантами виникнення яких є задуми приватних банків отримати прибутки мегарозмірів на основі маніпуляцій недосконалими правовими нормами держави; у сфері валютного ринку – приховування та зменшення продажу іноземної валюти з метою різкого збільшення ціни на іноземну валюту, а до чого це призвело, не є таємницею; штучне підвищення і утримання високих цін на товари, медикаменти і послуги та виготовлення неякісних, шкідливих для здоров'я товарів споживання, що про неодноразово повідомлялося в ЗМІ.

Найбільш узагальнюючі ознаки економічної злочинності можливо сформулювати такі: економічна злочинність – це корисливі діяння, вчинювані особами, які виконують певні функції у сфері виробництва, товарообігу чи фінансової діяльності і спрямовані на отримання незаконного прибутку; високий ступінь їх поширеності, тривало і системно розвиваються під прикриттям економічної діяльності; здатність до швидких змін на ґрунті професійної діяльності з використанням необхідних фахівців; енергійний перехід до нових організаційних і структурних перетворень та активна протидія правоохоронним органам. Наведені якісні ознаки економічної злочинності висувають питання про економічну безпеку держави, оскільки сьогодні наявні найбільш небезпечні криміногенні напрями в економіці, зокрема: в кредитно-фінансових відносинах та банківській діяльності; зовнішньоекономічній і приватизації, особливо об'єктів стратегічного значення; сфера оподаткування та на просторах споживчого ринку.

На даний час є доведеним, що економічна злочинність – негативне явище тіньового, латентного характеру. Вона являє собою об'єкт досліджень системи наук: кримінального права, кримінології, криміналістики, теорії ОРД та ін. У цій системі криміналістиці відводиться роль специфічна – здійснити широкі міжгалузеві зв'язки з іншими науками та інтегрувати їх методи у напрямі необхідних досліджень. Відповідно першочерговим завданням правоохоронних органів є виявлення наявних кримінальних процесів в економічній діяльності; вивчення криміногенної обстановки в економіці держави і з'ясування криміналістичної характеристики нових видів злочинів та розробка ефективних методів їх викриття і розслідування з використанням наукових досягнень технічних та природничих наук.

Криміналістична характеристика злочину (далі – КХЗ) у сфері економіки має важливе практичне значення у вирішенні сучасних проблем із злочинами цієї категорії. В цілому, КХЗ являє собою сукупність інформації, систему даних про мотивовану динаміку вчинення певного виду економічного злочину з його інваріантно-глибинними ознаками. Як система узагальнених даних, КХЗ займає вихідне положення у побудові типових версій, тактики і методики розслідування економічного злочину. У криміналістиці розроблено два підходи до побудови КХЗ у сфері економіки – елементний і фазовий⁴.

За обсягом інформації КХЗ завжди більш широка, ніж кримінально-правова чи кримінологічна, однак її структура будується на основі обставин, що входять у предмет доказування. Перший структурний елемент КХЗ у сфері економіки – суб'єкт, завжди характеризується рівнем професійної підготовки, освіти і моральними якостями. Має значення і посадовий статус виробничої чи фінансової діяльності та криміногенна установка. Предмет посягання в економічних злочинах, як елемент КХЗ, завжди в кількісно-якісних показниках, фізичні ознаки і властивості відтворюють його реальність, цінність, корисність і значимість для суспільства⁵. Обстановка, як реальні умови, включає специфіку діяльності в часових і просторових межах та сукупність факторів, які сприяють вчиненню злочину в сфері економіки. Серед таких найбільш сприятливі: недосконалість в нормативно-правовому регулюванні певної діяльності в економічній сфері; недоліки в роботі контрольних органів за дотриманням законодавства у сфері господарювання; можливість корупційних зв'язків з представниками владних структур. Спосіб вчинення економічного злочину в окремих випадках визначено в диспозиціях КК України. На ґрунті наведеного та з позицій практики доходимо висновку, що КХЗ у сфері економіки – продукт аналізу емпіричних даних; відображає сутність злочинів цієї категорії і в цілому являє собою інформаційне поле про об'єкт криміналістичного дослідження⁶.

Актуальним питанням у боротьбі з економічною злочинністю є і гармонізація законодавства України, узгодженість методик і засобів ОРД та процесуальних досліджень. Тобто з метою розробки ефективних криміналістичних методик виявлення і розслідування економічних злочинів має значення формування законодавства, зокрема, в окремій регіональній частині європейського права, оскільки така протиправна діяльність у широкому масштабі в дійсності спроможна створювати загрозу національній безпеці України в економіці та інших сферах⁷.

Однак злочини у сфері економіки вчинює не «один у полі воїн». Злочинність в економіці – це організована злочинність, найбільш небезпечне явище в державах з ринковою конкурентною економікою, яка у другій половині ХХ ст. перетворилася на транснаціональну.

Питання боротьби з ОЗ у сфері економіки розглядається на міжнародному рівні, починаючи з П'ятого Конгресу ООН (Женева, 1975 р.), надалі через кожні п'ять років, а останнє десятиліття – ще частіше. В документах Конгресу ООН визначено, що злочини у формі міжнародного бізнесу являють собою загрозу національній і міжнародній безпеці, створюють фронтальну атаку на політичні й економічні органи влади і загрозу самій державності.

У квітні 1993 р. Друга сесія Комісії з питань попередження злочинності Економіко-соціальної ради ООН визначила, що ОЗ – це діяльність злочинних груп, які об'єднуються на економічних засадах; угруповання мають тенденцію встановлювати монополію на ринку товарів; діють витончено, делікатно або групою і прямо та організують «відмивання» грошей. Через рік Світова Конференція по організації боротьби з транснаціональною злочинністю (Неаполь, 1994 р.) визначила найбільш небезпечні загрози з боку ОЗ націо-

нальній економіці. Було підкреслено, що феномен ОЗ не слід розглядати як ефемерну структуру, оскільки вона являє собою матеріальну форму незаконного підприємництва⁸.

Боротьба із злочинністю у сфері економіки в Україні започаткована Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р., в якому поняття ОЗ визначено як сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю злочинних угруповань. Розробники закону не прийняли до уваги визначення ОЗ в міжнародних документах – як діяльність таких угруповань, об'єднаних на економічних засадах, а вказали злочини – наслідки їх діяльності. Крім того, структурні й типові ознаки організованих злочинних угруповань та методи подолання протидії правоохоронним органам у законі теж не були визначені, на що пізніше звернув увагу і Пленум Верховного Суду України⁹.

Визначення і дослідження структурних ознак організованого злочинного угруповання є першочерговим завданням правоохоронних органів у боротьбі з економічною злочинністю, зокрема: вид злочинного об'єднання, мета створення і план злочинної діяльності; кількісний склад угруповання, наявність матеріальної бази та інших технічних і інформаційних засобів; структура та ієрархія об'єднання. Організовані злочинні угруповання в КП розглядають як вищу форму співучасті¹⁰.

Суттєвою ознакою ОЗ угруповань, окрім планування злочинної діяльності, є спроможність застосувати силові методи і заподіяти велику шкоду державі, а також розроблення заходів нейтралізації правоохоронних органів шляхом підкупу та блокування їх діяльності, у т. ч. вчинення посягання на життя працівників суду чи правоохоронних органів. Звідси, завдання правоохоронних органів – вдосконалювати методи протидії та ліквідації ОЗ, у тому числі, як зазначається, і нетрадиційними методами¹¹.

Стосовно напрямів боротьби з ОЗ як глобальною небезпекою, мають значення висновки Конвенції ООН від 21 липня 1997 р., в якій зазначено види злочинів, найбільш поширені у сфері економіки, такі як: ухиляння від сплати податків та «відмивання» коштів, здобутих злочинним шляхом; привласнення вкладів громадян та розкрадання державного майна; неповернення виручки із-за кордону¹².

В останні роки контроль за ОЗ у сфері економічної діяльності стає частиною міжнародної політики:

– відповідно до Європейської стратегії безпеки (прийнята 12 грудня 2003 р.), ОЗ поряд із тероризмом і регіональними конфліктами розглядається як одна з основних загроз для європейських країн;

– держави, які приєдналися до членства в ЄС у 2004 р., підписали Попередній пакт щодо розробки спільних заходів боротьби з ОЗ, а Європейська Комісія запропонувала створити Європейський форум з проблем запобігання проявам ОЗ в економіко-фінансовій сфері;

– у 2004 р. Рада Європи затвердила Гаазьку програму створення «Зони свободи, безпеки і справедливості» на 2005–2010 рр., одним із завдань якої є перехід від реактивного до проактивного (запобіжного) підходу боротьби з ОЗ;

– на засіданні Ради Європи 12–13 червня 2007 р. заслухано доповідь «Оцінка загроз ОЗ» і прийнято висновки про необхідність спільних заходів боротьби з ОЗ на теренах ЄС, згідно з Конвенцією від 12 липня 2000 р. про взаємну правову допомогу в цивільних і кримінальних справах¹³.

На основі аналізу спостережень соціальних та фінансово-господарських процесів можливо дійти висновку, що в Україні ОЗ із застосуванням своїх методів продовжує енергійно діяти у різних напрямках господарювання, приватизує об'єкти, торгує наркотичними засобами і людьми та застосовує нові «ринкові» операції в агресивній формі, т. зв. рейдерство – захоплення підприємств силовим нападом або іншими небезпечними способами. Та незважаючи на Міжнародні Декларації щодо наявних загроз з боку ОЗ, стратегія її нейтралізації і ліквідації в Україні, згідно з висновками в наукових джерелах, ще не стала пріоритетом держави, тоді як боротьба з ОЗ потребує нових дієвих підходів¹⁴.

Найбільш рушійна сила криміналізації економіки – це процеси глобалізації. У сучасному світі фактично сформувалася система глобалізму як специфічна форма інтеграції держав, породжує нові закономірності розвитку економіки, культури і науки на планеті. Тобто, наше ХХ ст. стало епохою глибоких трансформацій, пов'язаних з руйнуванням або виродженням традиційних соціальних структур та формування нових, глобальних. Такі трансформації змушують не просто зрозуміти їх логіку, але й вирішувати питання про можливість нашої держави впливати на їх розгортання¹⁵ та усунювати причини криміналізації економіки.

У наукових довідкових джерелах коротко вказується, що глобалізм, – це взаємодія національних і міжнародних процесів, за яких відбувається поступове обмеження національних особливостей і руйнування економічного суверенітету держави¹⁶. В інших наукових виданнях глобалізацію теж пояснюють у вузькому розумінні – як зростаючий, домінуючий вплив міжнародних фінансових ринків на національні фінансові ринки та економіку і в широкому понятті – як постколоніальну форму залежності, що означає перебудову економіки, статусу націй і народів у фазу нової метаморфози, яка за наслідками буде драматичною, а за призначенням – синергетичним постулатом про творчу роль керованого хаосу¹⁷.

З точки зору вказаних дослідників глобалізму Україна в таких умовах повинна зробити свій стратегічний вибір на користь Євроатлантичної інтеграції і в національній програмі врахувати як позитивні можливості інтеграції, так і негативні та сформувати спеціальну систему безпеки розвитку економіки держави у несприятливих умовах силової глобалізації. До позитивних напрямів глобалізму (узагальнено) автори відносять: зближення націй, народів і держав та створення спільного економічного поля й інформаційного простору; перехід людства від індустріальних до інформаційних технологій; координація дій між державами у вирішенні певних соціальних проблем, зокрема у боротьбі з транснаціональною і трансконтинентальною злочинністю. А до негативних – залежність прогресу кожної країни значною мірою від здатності спілкуван-

ня зі світом; можливе загострення відносин між державами в економічній і інформаційній сферах, що надає цьому процесу глобальних масштабів і непередбачуваних наслідків для окремих народів¹⁸, оскільки глобалізація дає виняткові можливості транснаціональним злочинцям і міжнародним терористам¹⁹.

Інший дослідник глобалізму М. І. Сенченко вказує, що головним джерелом небезпеки для нашої країни є світова фінансова мафія, яка веде багаторічну війну проти слов'янських народів з метою забезпечити своє процвітання у майбутньому і паразитувати на труднощах і проблемах населення країн третього світу, користуючись їх ресурсами і результатами праці. Глобалізація економіки в цілому, вказує автор, сьогодні проходить за програмою «Золотий мільярд» і назвою «Глобал 2000», розробленою у США під керівництвом Сайруса Венса, а суть технології «глобала» полягає у знищенні економіки країн за допомогою т. зв. демократичних реформ, надання кредитів, тобто на фактичному накиданні на «жертву» економіко-фінансового ярма²⁰.

У нашій державі така реформа закінчилася, вказує автор, розвалом економічної системи, оскільки мала місце кримінальна приватизація. У доповнення до таких висновків виникає питання, яка величина прибутків громадян України за віддані будівникам нашого капіталізму під назвою «ринкова економіка» приватизаційні чеки? Будівництво капіталізму взагалі приваблює заняття. Не випадково Чарльз Діккенс у своїх творах писав, що капіталісти туманного Альбіону на стадії їх виникнення були або смішні злодії (які пізніше стали функціонерами і частиною системи), або добросердечні дурні. Аналогічна картина спостерігається і в розвитку нашого капіталізму, який енергійно взаємодіє з державою і має квітуче життя. Та головною реальністю розвитку нашого капіталізму під назвою «ринкова економіка» є результати шахрайства банків. Добросердечні «дурні» – підприємці, будучи обдуреними, набрали кредити в іноземній валюті і опинилися довільними боржниками, тоді як банкіри і мільярдери на фоні бідності народу безмірно багатіють.

Сьогодні в нашому соціально-економічному просторі дійсно наявна мережа установ та організацій-паразитів суспільства, які породила приватизація і неспроможність керування економічними процесами, а саме: іноземних банків поряд з нечисельними приватними українськими, які готові видавати кредити в іноземній валюті і отримувати неймовірно прибутки; страхових компаній та організацій по купівлі-продажу нерухомості, а також приватних нотаріусів, умови яких про оплату послуг «за згодою», по суті, є злочинними; діють перекупщики продукції агропромислового комплексу. І найбільш суттєвий негативний наслідок реформ, проведених в Україні, – величезний зовнішній борг держави і безробіття, інакше, фізична і наукова сила нашої держави отримала «привілеї» – блукати по круглій Землі.

В Україні, продовжує Сенченко, виникає глобальна імперія компоратократії – союз урядових органів, банків і корпорацій, а головна брехня такої «кратії» – нав'язування ідеї, що економічне зростання несе благо усього народу. У результаті такого «зростання» в Україні настав мамонізм – величезна влада грошей, яка ставить свої права вище прав народу, а світобудова його – ненаситне збагачення, що призводить до деградації моралі²¹.

Вказаний автор робить висновок, що процеси глобалізації – це в дійсності, по-перше, встановлення нового світового порядку – неолібералізму, який проводить політику вільного ринку і приватного підприємництва і, по-друге, – невидима війна за скорочення населення на Землі згідно з теорією «Золотого мільярду», розробленою у XVIII ст. англійським священиком Мальтусом. Інші науковці теж доводять, що в результаті формування перспективної моделі глобалізації світової економіки криза глобалізму закладена в самій його природі, оскільки діють неконтрольовані транснаціональні корпорації, а некерована глобалізація не залишає жодних надій можливого відродження справедливої конкуренції, тобто, в дійсності, процеси глобалізації є чинником криміналізації економічної діяльності, оскільки міжнародна економіка – це безкрайній, складний і заплутаний світ²².

Однак кримінальний аспект глобальної перебудови світу починається зовсім не з часу впровадження ліберальної демократії, а більш енергійними проявами. До таких з початкової стадії розбудови капіталістичної економіки в Європі, насамперед належить похід Наполеона на Росію, дії Антанти у Першій світовій війні, потім – марш Гітлера на Москву, а результат такої перебудови загальновідомий. І процес утворення Радянського Союзу за допомогою маузера і шаблі теж був результатом глобальних планів комуністичних ідеологів, які впроваджували «демократію» і «законність». Їх задуми були скеровані на послідовне опанування цивілізаційними процесами у всьому світі. Мали місце економічні кроки – побудова Асуанської плотиини (Єгипет) та заводу в Бхилаї (Індія) з метою схилити ці цивілізації до процесів комуністичного глобалізму і силові – проникнення в Угорщину, на Кубу і в Чехословаччину. Пізніше – два рази в Афганістан, бомбові удари по Югославії, розгром полковника Каддафі та інші, а чим все закінчилося – історія пам'ятає.

Сучасна метода глобалістів ґрунтується на пропозиціях вельми «перспективної» всесвітньої ліберальної демократії, в основі якої хитрощі, планується глобальна перебудова світової економіки, обґрунтована підступною арифметикою, і західні транснаціональні корпорації зі злочинним духом та банки-паразити проникають на території інших держав з «відсталою» економікою, які певною мірою володіють сировинними ресурсами.

На ґрунті найновіших наукових досліджень проблем глобалізму можна дійти висновку, що соціально-економічні перетворення в Україні перебувають у полоні неоліберальних міфів, далеких від реалій ринкової економіки. Автори вказують, що економічні зміни у світі ідеологи неолібералізму подають у перекрученому вигляді, і таким чином виконують замовлення монополій²³.

Та в чому проблеми? Реальність виявляється складнішою від прогнозів науки. Багато країн, які десятиліттями йдуть неоліберальним курсом, зіткнулися із зростаючою нерівністю у суспільстві, про що свідчать дані Світового банку. Тобто, нерівність між багатими і бідними у всіх трьох світах набирає безпрецедентних розмірів. А наші проблеми в тому, що Україна водночас від моноеконіміки, простої, нерозвинутої автори-

тарно-бюрократичної, без роздумів і власного досвіду економічного розвитку, переходить до неоліберальної конкурентної економіки і піддається процесам, по суті, злочинної глобальної інтеграції. І чому так сталося? Сучасні дослідники процесів глобалізму цілком слушно зауважують, що економічній системі України завжди не вистачало талановитого і освіченого менеджера, жоден не мав навіть приблизного уявлення про наукові заходи економічної політики, що прямо вплинуло на інтенсивне падіння економіки²⁴.

Доцільно доповнити, що наші менеджери повинні мати не лише уяву про Д^т і К^т, але й знання науки геомантия, як мистецтва, що допомагає встановити гармонію між людиною і навколишнім середовищем – фізичним (наші родючі землі, ліси та інші технічні й сировинні ресурси і поміркований клімат) і духовним світом суспільства. Тобто, як значиться в творах давньогрецького філософа Платона, царі повинні бути демонами божої породи²⁵.

Наші діячі мали можливість знати, що національна безпека забезпечується шляхом проведення державної політики відповідно до стратегії і програм у економіці та інших сферах. І повинні були розуміти, що одним із пріоритетів національних інтересів України є створення соціально-орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення України.

Будемо сподіватися...

¹ Основы борьбы с организованной преступностью. – М., 1996. – 396 с.

² Матусовский Г., Бодянский С., Иващенко П. Використання наукового потенціалу в розробці криміналістичних методик виявлення економічних злочинів // Вісник АПРН України. – 1997. – № 4 (11) – С. 111–116.

³ Мочкош Я. В. Система злочинів у сфері економіки. // Вісник прокуратури. – 2003. – № 4. – С. 73–76.

⁴ Криминалистика. Расследование преступлений в сфере экономики. – Нижний Новгород: Нижегород. высш. шк. МВД РФ, 1995.

⁵ Мочкош Я. В. Методичні засади дослідження ознак предмета посягання злочинів у сфері економіки // Право України. – 2002. – № 9. – С. 56–60.

⁶ Колдин В. Я. Учение об информационных полях как методология криминалистического исследования // Весник Московского ун-та. Серия 11. Право. – 2011. – № 1. – С. 39–52.

⁷ Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р.

⁸ Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.

⁹ Мочкош Я. В. Протидія слідству: правова сутність і методи подолання // Вісник прокуратури. – 2010. – № 11. – С. 104–106.

¹⁰ Мочкош Я. В. Форми співучасті в кримінальному праві України: проблемні питання // Право України. – 2006. – № 3. – С. 113–116.

¹¹ Основы борьбы с организованной преступностью. – М.: Инфра-М, 1996.

¹² Міжнародна поліцейська енциклопедія...

¹³ Шостко О. Нові європейські ініціативи і підходи до протидії ОЗ // Вісник АПРН України. – 2008. – № 2 (53). – С. 212–221.

¹⁴ Шостко О. Європейський досвід запобігання організованій злочинності // Право України. – 2010. – № 2. – С. 198.

¹⁵ Савлук С. Наслідки глобалізації для розбудови України // Персонал. – 2007. – № 4.

¹⁶ Економічний енциклопедичний словник. – Львів: Світ, 2005. – Т. 1. – 616 с.

¹⁷ Білоус О. Г., Мацейко Ю. М., Вітер І. І. Глобальні стратегії Євросоюзу. – К.: КНЕУ, 2009. – 528 с.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Епоха глобалізацій и преступность. – М., 2007.

²⁰ Сенченко М. І. Україна потребує диктатури. – К.: КИТ, 2009. – 144 с.

²¹ Сенченко Н. І. Теория и практика невидимых войн. – К.: КИТ, 2009. – 504 с.

²² Білоус О. Г., Мацейко Ю. М., Вітер І. І. Глобальні стратегії Євросоюзу. – К.: КНЕУ, 2009. – 528 с.

²³ Циценко П., Арсенко А. Деміфологізація неолібералізму – шлях до подолання догматизму в економічній науці // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 14–25.

²⁴ Єрохін С. А., Кириченко О. А. Оцінювання сучасного етапу економічного розвитку в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 5 (119). – С. 27–41; Лунев В. В. Кримінальна глобалізація // Государство и право. – 2004. – № 10. – С. 26.

²⁵ Платон. Законы. Соч. в 3-х томах. – М., 1972.

Резюме

Досліджується сутність і причини виникнення злочинності у сфері економіки України. За структурними ознаками тіньова і латентна, детермінована процесами глобалізму, небезпечна для держави. Боротьба з організованою злочинністю України у сфері економіки потребує застосування ефективних криміналістичних методик.

Ключові слова: економіка, тіньова, латентна, злочинність, організована, небезпечна.

Резюме

Исследуется предмет и причины возникновения преступности в экономике Украины. По структурным признакам теневая, латентная, детерминированная процессами глобализма, опасная для государства.

Борьба с организованной преступностью в сфере экономики требует эффективных криминалистических методик.

Ключевые слова: экономика, теневая, латентная, преступность, организованная, опасная.

Summary

The essence and reasons of the origin of criminality in the sphere of economics of Ukraine are researched. It is shadow and latent according to its structural features, determined by the processes of globalization and it is dangerous for the state.

The struggle against the organized criminality in the sphere of economics demands the application of the effective criminalistic methodics.

Key words: economics, shadow, latent, criminality, organized, dangerous.

Отримано 20.06.2012

О. М. САРНАВСЬКИЙ

Олександр Миколайович Сарнавський, кандидат юридичних наук, полковник юстиції, докторант Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

**ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ**

В останні роки законодавчий процес, що здійснювався з метою підвищення ефективності діяльності правоохоронної системи держави, не оминув і військову сферу. Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції»¹ створив законодавче підґрунтя для формування в органах управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі – Служба правопорядку) підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Із жовтня 2011 р. у Збройних Силах України за рішенням Міністра оборони України почалося їх формування на базі раніше існуючих підрозділів по боротьбі з корупцією. Для забезпечення високої ефективності боротьби новоутворених підрозділів з організованою злочинністю у військовій сфері мають бути в подальшому проведені комплексні заходи по удосконаленню норм кримінально-процесуального, кримінально-правового, організаційно-правового та іншого характеру. Провідну роль у цих заходах належить відвести відповідним галузевим наукам, у тому числі і науці кримінального права.

Аналіз статей розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» КК свідчить, що жодна із них не містить у якості кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки злочину таку ознаку злочину, як «вчинення злочину організованою групою». У зв'язку з цим ця ознака не може впливати на кваліфікацію військового злочину, який вчиняється особою у складі організованої групи. Норми Загальної частини кримінального закону дають змогу врахувати ознаку злочину «вчинення злочину організованою групою» лише в якості обставини, що обтяжує покарання суб'єкта військового злочину.

Серед переліку існуючих у розділі XIX КК складів злочину, на думку автора, більшою мірою заслугоує на диференціацію кримінальної відповідальності за ознакою «вчинення злочину організованою групою» склад злочину, передбаченого ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем». Предметом злочину, передбаченого цією статтею, є військове майно, яке, як вид державного майна, наділене на законодавчому рівні окремим правовим статусом.

У Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» військове майно визначається як державне майно, що закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. До нього належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо². Встановлення для військового майна особливого правового режиму, відмінного від правового режиму інших видів державного майна, пов'язане з особливою значимістю його для забезпечення національної безпеки держави. Відповідно забезпечення у Збройних Силах України збереження, належного обігу військового майна, особливо озброєння і бойової техніки, є одним із засобів підтримання високої бойової готовності та боєздатності військ. За допущені порушення встановленого порядку збереження, обігу військового майна винні особи підлягають притягненню до різних видів юридичної відповідальності, у тому числі й до кримінальної. Стаття 410 є однією із статей КК, якою встановлена така кримінальна відповідальність. Нерідко злочинне посягання на військове майно здійснюється особами у складі організованих груп, що значно підвищує ступінь його суспільної небезпечності.

З огляду на вищезазначене та враховуючи актуальність питань, пов'язаних із запобіганням та протидією організованій злочинності у військовій сфері, а також питань, пов'язаних із забезпеченням засобами кри-